

ILEANA CĂZAN: O TENTATIVĂ DE PORTRET

Este greu să scrii câteva pagini într-un volum dedicat unui prieten. Riscul de a așterne pe hârtie vorbe goale în locul unor cuvinte pline de miez este destul de mare. În plus, pericolul unui „efect temporal secundar” este inevitabil. Supușii muzei Clio scriu, îndeobște, despre trecut, dar acest demers poate sugera, implicit, în cazul de față, că istoricul despre care scrii se află la final de carieră, la un sfârșit de drum. Or, Ileana Căzan ar putea spune, asemenea țarului Pavel I atunci când a dat ordin de întoarcere trupelor plecate să ajute Austria împotriva lui Napoleon I, „prietenia rămâne, dar alianța cade”. Chiar dacă, formal, a existat o despărțire de Institutul de Istorie „N. Iorga”, Ileana Căzan nu și-a abandonat nici profesia și nici colegii. A rămas un membru activ prin Școala de Studii Avansate a Academiei Române și, totodată, prin Comisia Națională de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române al cărei președinte este. De asemenea a rămas prezentă în paginile unor publicații și la manifestări științifice arătând, dacă mai era nevoie, că pasiunea pentru istorie nu are nevoie de un cadru instituțional pentru a se manifesta.

Confruntat cu obstacolul temporal sus-amintit, am ales să folosesc, totuși, timpul trecut pornind de la ideea că un volum dedicat unui coleg de breaslă este și o formă de bilanț. Din acest punct de vedere, încercând să definesc istoricul Ileana Căzan, mi-au venit în minte cuvintele foarte frumoase rostite de Pierre de Bourdeille, senior de Brantôme pe seama regelui Franței, Francisc I după bătălia de la Marignano (13-14 septembrie 1515): „il y combatist si vaillamment de sa personne et y fit si grandes appertises d'armes que jamais on ne vist mieux fère à combattant, faisant si bien sa charge de Roy, de capitaine et d'homme d'armes, qu'on ne sçauroit dire de laquelle il s'en acquita mieux”.¹

Desigur, Ileana Căzan nu a purtat bătălii și nu a condus războaie. Cred însă că, prin parafrază, citatul i se potrivește. În toată perioada petrecută în Institutul de istorie „N. Iorga” a fost, în egală măsură, director, istoric,

* Dr. Ovidiu CRISTEA: Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, e-mail: cristeao@gmail.com

¹ Pierre de Bourdeille, seigneur de Brantôme, Oeuvres complètes III. Grands capitaines François, ed. Ludovic Lalanne, Paris: Jules Renouard, 1867, p. 137.

profesor, coleg, prieten și pot spune, pe urmele lui Brantôme, că nu știu care rol a fost cel mai bine interpretat.

Formal, Ileana Căzan a fost director adjunct din anul 2007, dar într-o manieră informală a jucat un rol important în conducerea institutului cel puțin din anul 2001. Cum spunea un glumă un coleg de institut, dacă „x” promitea să facă un anumit lucru exista riscul să nu se întâmple nimic. În schimb, dacă Ileana Căzan promitea să facă lucrul respectiv puteai să fii sigur că îl va face fără a ți se pune răbdarea la încercare. În plus față de situații în care o persoană făcea un lucru doar ca să scape cât mai repede de sarcina respectivă, Ileana Căzan s-a străduit, de fiecare dată, să facă temeinic ceea ce avea de făcut. Un bun exemplu l-a reprezentat biblioteca institutului. Orice astfel de instituție are nevoie de un sprijin financiar consistent pentru a achiziționa și a păstra fondul de carte. Sărăcia care a lovit biblioteca Institutului „N. Iorga” mai ales după 1990 a atras o multitudine de probleme care, la un moment dat, au părut de nerezolvat. Când, după nenumărate eforturi, nimeni nu mai credea că lucrurile pot fi puse vreodată în ordine, Ileana Căzan a reușit să dea un impuls care, deși nu a rezolvat dintr-o dată toate problemele, a reprezentat un început de drum. Un exemplu similar l-a reprezentat arhiva institutului. Directorul Ileana Căzan a reușit să mobilizeze resursele institutului pentru a pune ordine într-un spațiu care, treptat, se transformase într-un Turn al lui Babel. Exemplele sunt relevante pentru toată activitatea managerială depusă. Deși, cum se întâmplă, au existat comentarii ale unor nemulțumiți directorul Ileana Căzan s-a străduit să facă lucrurile să funcționeze în interesul instituției.

Istoricul Ileana Căzan are nevoie de prea puțină prezentare.² Lucrările publicate de-a lungul timpului, fie că a fost vorba de relațiile habsburgo-tomane, fie de cele ale lui Mathias Corvin cu Imperiul Otoman, de cartografia și navigația austriacă, de călători străini sau de cele de heraldică ilustrează un cercetător atent și pasionat al Evului Mediu și al perioadei pre-moderne. Singurul regret, în ceea ce mă privește, este că din bogata listă bibliografică lipsește parcă o lucrare monografică consacrată politicii Habsburgilor la Dunărea de Jos, carte pe care Ileana Căzan era cea mai în măsură să o scrie. Timpul însă nu a trecut.

Profesorul Ileana Căzan nu a lăsat în urmă o școală propriu-zisă, dar a îndrumat pas cu pas cu răbdare și perseverență o mulțime de studenți (pentru un timp la Facultatea de Istorie a Universității București, apoi la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” și Universitatea „Ovidius” din Constanța) și de teze de doctorat, pe teme dintre cele mai diferite din domeniul istoriei medievale. Față de alți magiștri care își lasă discipolii să se descurce singuri prin labirintul surselor și interpretărilor, profesorul Ileana Căzan a ales să

² Pentru o listă bibliografică vezi volumul recent apărut *În căutarea celui uitat: diplomatie, război memorie. În onoare Ileana Căzan*, coord. Mioara Anton & Georgiana Țăranu, Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2024, pp. 13-15.

coordoneze în adevăratul sens al cuvântului, îndreptând atunci când a fost cazul, completând, atunci când a fost necesar și încurajând în permanență. În egală măsură, a fost solidară cu doctoranzii săi pe care i-a ajutat nu numai să ducă la bun sfârșit propria cercetare, dar să și treacă cu bine prin hățișurile birocratice ale unei școli doctorale în permanentă reconfigurare.

Colegul Ileana Căzan reprezintă un capitol aparte și ar fi nevoie de multe pagini pentru a surprinde, fie și în treacăt, o multitudine de situații în care prezența și, mai ales, intervenția sa au fost binevenite. Istoricul celebrat în aceste rânduri a știut să recunoască atunci când a greșit, după cum a trecut cu vederea atitudini și cuvinte neelegante venite din partea unor persoane cărora nu le greșise cu nimic, ba chiar le ajutase. A fost unul dintre oamenii (nu foarte mulți la număr) care au înțeles că, pentru interesul colectiv, trebuie să cheltuiești timp, energie și nervi pe care nimeni și nimic nu ți le va mai restitui având convingerea că situația optimă este aceea în care fiecare face deopotrivă ce este mai bine pentru sine, dar și pentru colectivitatea din care face parte.

În consecință, a uitat ceea ce alții ar fi ținut minte, a iertat chiar și atunci când nu ar fi fost cazul și a privit înainte chiar și când cei mai sceptici au considerat această calitate drept excesivă. Aceste cuvinte ar sugera o finalitate mai puțin fericită. Ar fi însă o concluzie greșită. Energia pozitivă pe care Ileana Căzan a știut să o emane în permanență nu a fost ignorată de toți membri breslei. Volumul omagial recent apărut, elaborat în timp record, arată că dincolo de cărțile și studiile publicate, istoricul Ileana Căzan a lăsat în urmă ceva mai profund. Totodată, același volum arată că, în ciuda legăturii aparte cu Institutul de Istorie „N. Iorga”, cercetătorul și omul Ileana Căzan a fost apreciat în multe alte centre universitare. În urmă cu ani, un coleg ieșean aprecia cu justețe că Ileana Căzan a fost liantul decisiv între diferitele generații ale Institutului „N. Iorga” și că fără abilitatea sa extraordinară de a purta în permanență cu sine „pipa păcii” situația ar fi fost cu mult mai rea.

Prietenul Ileana Căzan reprezintă un caz cu totul special. Dacă atunci când am vorbit despre coleg am amintit despre calitatea de a cheltui timp și energie în folosul colectivului, față de prieteni sprijinul a fost total, continuu și necondiționat. A reușit chiar să își atragă animozități și antipatie pentru ceea ce s-a considerat a fi un exces de subiectivitate, dar cei care au judecat astfel au părut să ignore faptul că erau, la rândul lor, subiectivi și că Ileana Căzan a fost întotdeauna să argumenteze un punct de vedere în mod structurat, echilibrat și rațional. Nu aș dori să spun mai mult pentru a nu cădea în păcatul panegiricului care, în anumite situații, poate să facă mai mult rău decât bine.

Pentru cel care semnează aceste rânduri Ileana Căzan a fost și rămâne o **prezență** a Institutului de Istorie „N. Iorga”, unul dintre acei oameni care adaugă ceva în plus unei instituții în care au activat atâtea nume ilustre ale istoriografiei românești. Sunt ferm convinși că prin felul de a fi și prin tot ceea ce a făcut vreme de decenii a schimbat în bine traseul profesional al multora și că a făcut acest lucru din generozitate fără a aștepta ceva în schimb. A fost –

pentru a parafraza cuvintele unui alt coleg și prieten, Ivan Biliarsky – una dintre acele „Întâlniri” (*Sreshiti*) care ne schimbă viața în mod imperceptibil, contactul fie și tangențial cu o anumită persoană adăugând ceva în plus personalității, experienței, cunoștințelor noastre.